

Format de citation

Šepták, Miroslav: Rezension über: Jindřich Dejmek, Cirkulární telegramy Československého ministerstva zahraničních věcí z let komunistického režimu (1956–1989). 1: Cirkulární telegramy MZV 1956–1967/68. 1: (1956–1963), Praha: Historický ústav, 2020, in: Slovanský přehled, 107 (2021), 2, S. 520–523, <https://recensio-stag.orax.syslab.com/r/0b9061f3d3864418b0311e7f2b145f2f>

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées. Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a–63a UrhG / German Copyright Act).

„normálni ľudia“ nemôžu byť schopní dopustiť, a zároveň sa autor vyhýba bagatelizácii, ku ktorej by prijatie násilia ako „prirodzeného“ mohlo viesť.

Mrňka neodkazuje násilie do mýtckej sféry, ani ho neodpisuje ako súčasť prekonanej minulosti, neprítomnú v modernom svete či spoločnosti. Dôsledne ukazuje, ako blízko pod povrchom spoločenských noriem a tabuizácie driemu sily, ktoré dokážu za vhodných podmienok tieto krehké obruče rozmetať a významne posunúť hranice normálneho. Zároveň jeho priamy pohľad do očí blízkosti násilného správania nevedie k bagatelizácii násilia ako biologickej skutočnosti, s ktorou sa musíme zmieriť. Úprimne popisuje spôsob, akým násilie v spoločnosti vzniká, normalizuje sa a je prijímané, čím zároveň poodhaľuje spôsob, ako takému procesu zabrániť. *Limity lidskosti* sú vo výsledku knihou, ktorá sa (najmä pre podrobné a obšiahle popisy páchaného násilia) nečíta jednoducho, napriek tomu za prečítanie rozhodne stojí.

Tereza Richtáriková

Jindřich DEJMEK (ed.),

Cirkulární telegramy Československého ministerstva zahraničních věcí z let komunistického režimu (1956–1989). Díl první, Cirkulární telegramy MZV 1956–1967/68, svazek I/1 (1956–1963); svazek I/2 (1963–1968),

Praha, Historický ústav 2020, 580 s. a 670 s.,

ISBN 978-80-7286-364-8 a 978-80-7286-365-5.

Sbírký diplomatických dokumentů patří mezi nejdůležitější součásti každé vyspělé evropské historiografie, a to i navzdory hlasům některých postmodernistů zpochybňujících význam politických dějin. Pro složité a velmi dynamické období studené války zpřístupnily obsáhlé pramenné složky vedle důležitých aktérů tehdejších mezinárodních vztahů (Spojené státy americké, Velká Británie, Francie a Spolková republika Německo, také některé menší státy jako Polsko nebo Švýcarsko.¹ V České republice dosud kritická edice dokumentů vztahující se k zahraniční poli-

1 K tomu srov. edici diplomatických dokumentů Spojených států amerických *Foreign Relations of United States* a Spolkové republiky Německo *Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland* dostupnou také elektronicky. Britské materiály zpřístupňuje *British policy Overseas* a francouzské *Documents diplomatique Français*. Polská varianta k dispozici formou ediční řady *Polskie dokumenty Dyplomatyczne* a švýcarská prostřednictvím *Diplomatische Dokumente der Schweiz*.

tice Československa, až na ojedinělou výjimku dramatických událostí spojených s rokem 1968, zcela absentovala.²

Zaplnit uvedené pomyslné bílé místo v české historiografii se pokusil Jindřich Dejmek, dlouholetý pracovník a jeden z „tahounů“ Historického ústavu Akademie věd České republiky. Jeho jméno není třeba odborné veřejnosti podrobněji představovat. Tento historik střední generace s velmi obsáhlou publikační činností se déle než dvě dekády věnuje systematicky československé zahraniční politice. Činí tak na základě rozsáhlého archivního výzkumu. Ani v oblasti zpřístupňování nevydaných pramenů široké veřejnosti není žádným nováčkem. Dlouhodobě se podílel jako klíčový editor na vydávání řady A („modré“) *Dokumentů české zahraniční politiky 1918–1945* (DČZP), která je vymezena obdobím od vzniku Československa po vypuknutí druhé světové války. Dosud se vydavatelsky podílel na celkem devíti svazcích, s důrazem na „zakladatelské“ období a poslední léta první republiky.³

Nová ediční řada *Cirkulární telegramy Československého ministerstva zahraničí z let komunistického režimu 1956–1989*, vycházející péčí Historického ústavu Akademie věd, navazuje na předchozí vydavatelský počín DČZP. Za její počáteční mezník byl zvolen XX. sjezd KSSS v roce 1956 a následná destalinizace spojená s určitou liberalizací v sovětském bloku. Celá edice by měla zahrnovat čtyři díly a pokrýt období až do prosince 1989, kdy komunistickou garnituru nahradila v Československu vláda národního porozumění. Při prvním pohledu na dva publikované objemné svazky zaujme v evropském kontextu zcela unikátní záležitost. Podobné vydavatelské počiny jsou vždy dílem kolektivu autorů, neboť heuristika (a samotný výběr dokumentů), přepis materiálů a jejich kritické zhodnocení, včetně opatření odpovídajícím poznámkovým aparátům, představuje časově velmi náročnou záležitost. V případě recenzovaných monografií se jedná o dílo jednoho člověka! Jde proto bezesporu o skutečně mimořádný vědecký výkon.

2 Jitka VONDROVÁ – Jaromír NAVRÁTIL (eds.), *Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, Svazek 4, Mezinárodní souvislosti československé krize 1967–1970*, 4 díly, Brno 1995–1997, 2011.

3 Jindřich DEJMEK et. al. (eds.), *Československo na pařížské mírové konferenci. Dokumenty československé zahraniční politiky*, sv. A/2/1–2, Praha 2000, 2011; Idem, *Československá zahraniční politika a vznik Malé dohody 1920–1921. Dokumenty československé zahraniční politiky*, sv. A/3/1–2, Praha 2004, 2005; *Československá zahraniční politika v roce 1936, 1937, 1938*, Praha 2000–2004, 2007.

První dva svazky začínají již vzpomínaným rokem 1956 a končí událostmi souvisejícími s Pražským jarem. Širšímu okruhu zájemců zpřístupňují šifrovanou telegrafickou korespondenci mezi Ministerstvem zahraničí a československými zastupitelskými úřady – klíčovou složku všech moderních zahraničních služeb bez ohledu na vnitřní mocenskou strukturu. Při tomto druhu materie se badatel potýká se zásadním problémem. Šifrované instrukce a informace určené pro československé ambasády a konzuláty jsou dochované téměř v úplnosti v Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky chronologicky podle pořadových čísel rozdělené do jednotlivých svazků, aniž by k nim existovaly jakékoli další pomůcky nebo rejstříky. Jejich „vytěžení“ je tak z časových důvodů téměř nemožné, jak dále prozrazuje krátké zamyšlení nad některými podstatnými statistickými daty. Jen v roce 1956, kdy se Černínský palác vrátil k četnějšímu rozesílání instrukcí a informací pro československé zastupitelské úřady v zahraničí, bylo odesláno celkem 12 700 telegramů. Tento počet v následujících letech dokonce narůstal. Za celé období komunistického režimu neklesl jejich počet pod 5 000, přičemž například v meziválečném období jen výjimečně dosáhl hranici 400 telegramů. Komunistická diplomacie totiž s oblibou utajovala i jinak běžné informace, které drtivá většina vyspělých západních států nepovažovala za „tajné“. J. Dejmek zpřístupnil celkem 1 648 (!) dokumentů, což představuje zhruba 2 % z celkového množství odeslaných telegramů. Z hlediska obsahu jde ovšem o zásadní materiály informující o většině důležitých mezinárodních událostí, k nimž Československo zaujalo konkrétní postoj, resp. přímo se jich účastnilo.

Ke kvalitě recenzovaných svazků přispívá i vhodně zvolená obálka v tvrdé vazbě. Na přední straně dominuje barevná fotografie Černínského paláce, doplněná portrétem vedoucího rezortu zahraničí Václavem Davidem a Jiřím Hájkem. Na zadní straně monografie je vyobrazen jeden z dobových cirkulárních telegramů. Samotným editovaným dokumentům předchází úvodní slovo k projektu *Cirkulární telegramy a nástin vnějších aktivit Československa v letech 1956–1968*. Následuje analýza personální i organizační struktury Ministerstva zahraničí a sítě zastupitelských úřadů ve sledovaném období. Nechybí ani ediční úvod a poznámky zpracované rovněž editorem. J. Dejmek provedl přepis archiválií podle pravidel pro vydávání novodobých historických pramenů.⁴ Publikované dokumenty jsou vybaveny pečlivě zpracovaným poznámkovým aparátem usnadňujícím vnější i vnitřní pramennou kritiku. Pouze v registrové podobě byly otištěny materiály z období Praž-

4 Ivan ŠTŮVÍČEK, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002.

ského jara v roce 1968, které editor zveřejnil již dříve formou výběrové edice dokumentů ve *Sborníku archivních prací* a v *Moderních dějinách*.⁵ Právě k tomuto zakončení druhého svazku mám jedinou závažnější výtku, která je však pomyslnou drobnou vadou na kráse. Ano, chápu, že jejich opětovné zveřejnění by vedlo k nárůstu již tak velkého rozsahu recenzované monografie, nicméně výrazně by napomohlo uživatelskému komfortu. Knihu doplňuje anglické resumé, výběrová bibliografie k československé zahraniční politice 1956–1968 i jmenný rejstřík.

První dva svazky ediční řady *Cirkulární telegramy Československého ministerstva zahraničí z let komunistického režimu* představují žádoucí příspěvek k českým moderním dějinám. Nyní může i širší okruh čtenářů – diplomaté, politikové, ale také sdělovací prostředky – sáhnout po relevantním zdroji splňujícím veškerá kritéria vědecké práce. Mohlo by to napomoci k hlubšímu poznání československé zahraniční politiky po roce 1956, která se navzdory některým paušalizujícím interpretacím z řad publicistů a historiků snažila o limitovanou autonomní aktivitu v rámci sovětského bloku. Současně lze jen doufat, že editorovi zbyde dostatek energie k tomu, aby svůj velkorysý vydavatelský počín dotáhl v dohledné době do úspěšného konce.

Miroslav Šepták

Pavel BOČEK a kolektiv,
Moskva – Třetí Řím. Od ideje k symbolu,
Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2019, 346 s.,
ISBN 978-80-7422-582-6.

V posledních letech napsali čeští historičtí rusisté povícero zajímavých knih o minulosti ruského státu. Patří k nim např. syntetizující zpracování *Dějiny Ruska* autorského kolektivu vedeného Z. Vydrou¹ a *Dějiny Ukrajiny* kolektivu v čele

5 Jindřich DEJMEK (ed.), *Cirkulární instrukce československého ministerstva zahraničí z doby Pražského jara 1968*, Sborník archivních prací 63, 2013, č. 2, s. 451–572; Idem, *Cirkulární instrukce československého MZV z počátečního období normalizace (srpen 1968–duben 1969)*, Sborník archivních prací 64, 2014, č. 2, s. 405–561; Idem, *K bezprostřední reakci československé diplomacie na sovětskou okupaci v srpnu 1968. (Několik poznámek a nepublikovaných dokumentů)*, Moderní dějiny 23, 2015, č. 2, s. 283–306.

1 Zbyněk VYDRA – Michal ŘOUTIL – Jitka KOMENDOVÁ – Kateřina HLOUŠKOVÁ – Michal TÉRA, *Dějiny Ruska*, Praha 2017.